

L'ensenyament de la història a primària i primer cicle d'ESO: entre la indefinició i l'oblid

Martí Canyelles Crespi *

Voldria fer en aquest article una sèrie de consideracions generals sobre l'ensenyament de la Història tal com crec que s'entén i s'aplica a les aules, començant per la situació força ambigua en què es troba avui l'ESO, i que expressa l'enunciat de l'article, resumida en una sèrie de punts:

1. La provisionalitat -permanent diria jo- de l'antiga 2a etapa d'EGB i 1r cicle d'ESO.

Els mestres duim gairebé 10 anys de reforma educativa, en què hem centrat els nostres esforços en l'etapa primària, fins als 12 anys, mentres, pel que fa a la 2a etapa d'EGB ens havíem de regir pels antics i obsolets programes educatius de 1973.

Després d'aquests 10 anys, ara resulta que seguim impartint primer cicle d'ESO. Amb una diferència important: el que abans eren per nosaltres uns cursos terminals, i que, per tant, responien a uns objectius educatius ben definits, ara sols és l'inici d'una altra etapa, la continuïtat de la qual ignoram totalment. El Projecte Curricular d'Etapa no és incumbència nostra, sinó dels

professors d'institut que teòricament havien d'impartir aquest cicle.

Hem de parlar de crisi d'aquesta etapa. Crisi, que jo qualificaria de desordre, en un cicle que ja hem deixat de banda els mestres que abans l'impartíem i que encara no han assumit els llicenciats. La suposada unitat curricular -que és el que dóna coherència precisament al concepte d'etapa- queda totalment frustrada.

2. Aquesta provisionalitat i ruptura d'etapa afecta totes les àrees, però sobretot les relacionades amb la Història, ja que:

a. S'ha assenyalat des dels diferents corrents pedagògics i psicològics l'etapa dels 12-14 anys com l'inici del pensament formal, la socialització i integració en el món dels adults i la comprensió dels conceptes abstractes inherents a les qüestions socials.

b. És quan es consoliden les coordinades espai-temporals objectives de manera comprensiva, més enllà del temps viscut i percebut.

Ens trobam, per tant, en una edat crítica, i a uns moments en què la Història com a matèria requereix un tractament especial, adaptat a aquestes maneres de pensar encara no ben estructurades, més enllà dels continguts merament memorístics.

3. A l'etapa primària, el currículum del Coneixement del Medi s'ha basat sobretot en l'ensenyament de la Geografia. Són molt lloables en aquest sentit les adaptacions curriculars dutes a terme, les guies didàctiques i quaderns d'itineraris, així com les investigacions sobre com aprenen els nins els conceptes geogràfics i les tècniques instrumentals com el treball amb mapes. Aquests darrers anys, la Geografia ha agafat una nova empena amb els programes d'Educació Ambiental.

Mentrestant, a aquesta etapa es considera tradicionalment que el nin no té encara les estructures mentals necessàries per aprendre continguts històrics en el sentit estricte del terme. Així es resol el problema amb la formulació d'una sèrie

d'objectius referits a la construcció progressiva de coordenades espai-temporals, o a l'estudi de l'evolució en el temps d'alguns aspectes relacionats amb la vida quotidiana com el transport, l'habitatge, alimentació.....

El problema és que fins ara aquests objectius generals, que en si poden ser molt vàlids, no han trobat cap formulació ni concreció a nivell de continguts o d'activitats d'aprenentatge i tenen un tractament molt marginal als llibres de text, sovint als darrers temes, que moltes vegades ni s'imparteixen per manca de temps o resta la seva aplicació a la bona voluntat i interès del mestre.

Es crea així un buit molt perillós a l'etapa primària, en què els nins i nines han superat la fantasia dels contes i rondalles i que d'alguna manera s'ha de cobrir amb elements de la nostra història: biografies, costums, etc, tractats de manera estimulant.

4. A ESO apareix la Història formulada amb uns continguts i perioditzacions altament estructurats. I pensam que es poden comprendre i assimilar les etapes de llarga durada: segles, mil·lennis, etc, prescindint dels preconceptes i les concepcions errònies que encara forçosament porten els nostres alumnes. Aquesta situació és delicada i no pot passar per alt al mestre a l'hora d'impartir aquests mateixos continguts.

Vull fer esment, abans de continuar l'exposició, d'una sèrie de característiques inherents a la mateixa matèria de la Història que pens que hem de tenir clares a l'hora d'aplicar-la a les classes:

a. Mentre la Geografia es basa en l'**observació** del medi, a la Història predominen els processos de **comprensió** de fenòmens, sovint bastant complexos.

b. L'alumne té un paper actiu en l'aprenentatge de la Geo-

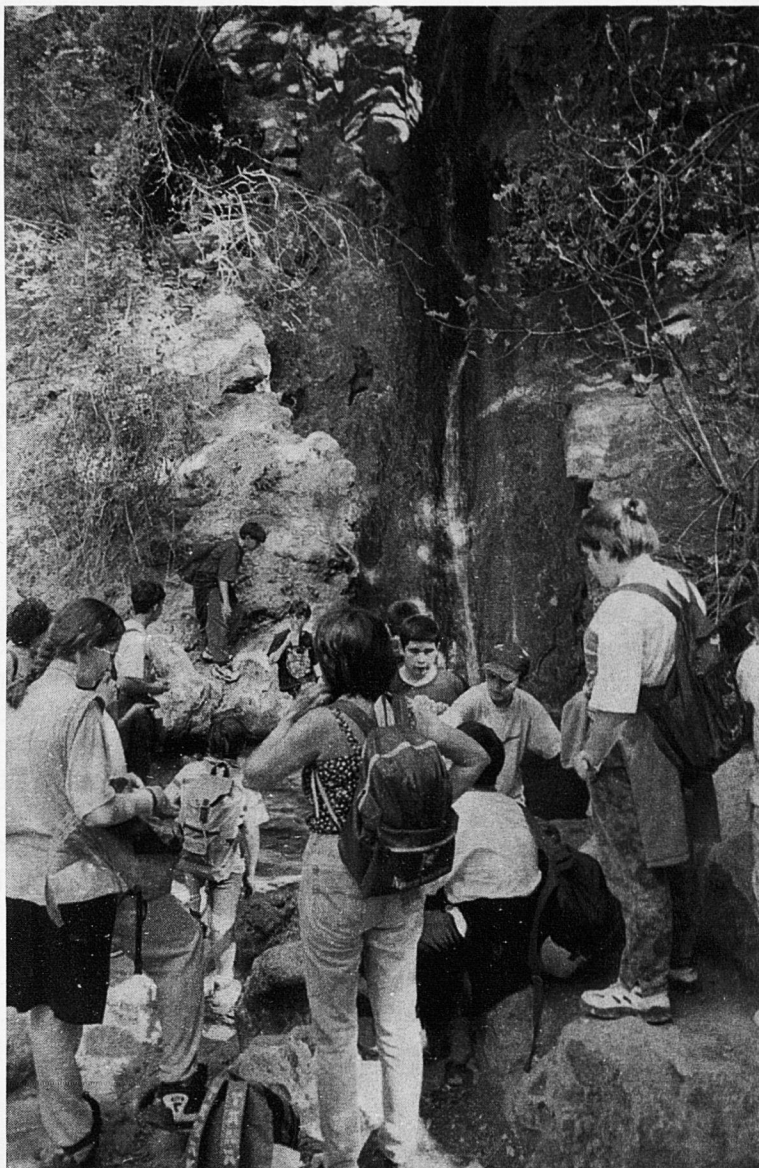
grafia, ja que compta amb un bagatge previ d'experiències personals amb el medi, contrastables a través de l'observació, mentre que en l'aprenentatge de la Història sembla tenir un paper més bé passiu, en esser molt limitades les seves experiències prèvies amb el passat.

c. El paisatge geogràfic com a element aglutinador de les observacions és el marc idoni per a construcció i sistematització del coneixement geogràfic, mentre la Història no sempre disposa d'un marc tan apropiat.

d. La Geografia, principalment amb els mapes, compta

amb uns criteris d'avaluació objectius que ens informen de manera bastant clara dels aprenentatges assolits.

e. Contràriament, els processos d'aprenentatge de la Història són difícilment avaluable, ja que no compta amb instruments de mesura massa adequats. Pensem si més no amb els frisos cronològics a diferent escala, on l'alumne ha de situar els fets: un criteri d'avaluació manllevat de les matemàtiques per avaluar aprenentatges socials, el resultat del qual pot resultar molt correcte des del punt de vista gràfic, però buit pel que fa als vertaders continguts socials

Salt des Freu. Foto: M. Canyelles

implícits en els fets i conceptes històrics.

Pens que en l'ensenyança de la Història es produeixen tota una sèrie d'aprenentatges no directament avaluable, però que es sedimenten en la manera de pensar de l'alumne i que sovint no es manifestaran sinó molt més tard, quan pels mateixos processos maduratius personals, podrà confrontar aquests continguts amb situacions viscudes o sentides. Aquests aprenentatges són molt importants.

f. Aquesta qüestió incideix indirectament en la feina del mestre. Mentre bona part de la Geografia es pot aprendre mitjançant treball autònom dels alumnes: mapes, fitxes de resolució de problemes, etc., la Història no pot acudir a aquestes tècniques sinó de manera molt marginal i subsidiària. El paper actiu del mestre a través de les explicacions i la generació de processos de debat, de reflexió, de contrastació de fets amb situacions reals, d'estimulació de la imaginació etc...és més important que a qualsevol àrea. I també la recerca de formes alternatives de fer Història, de presentar els continguts de manera lúdica i imaginativa que connectin amb les inquietuds dels alumnes.

5. Hi ha entorn de totes aquestes qüestions que envolten la Història, unes consideracions més generals i perilloses que sovint, de manera inconscient, ens condicionen com a mestres. Hem referenciat a la situació actual de descrèdit a tots els nivells en què es troba la Història. Des de la societat es bandeja el coneixement històric per innecessari, inoperatiu i anti-econòmic.

Aquest fet és força més greu a la nostra terra, ja que patim una greu crisi d'identitat com a poble. La nostra identificació com a mallorquins passa per recuperar les persones, els fets, els mites i les maneres de viure,

de produir i de pensar que ha anat vertebrant el nostre poble al llarg de la seva història.

No cal entrar en profunditat en aquesta qüestió. Basta que com a ensenyants constatem la manca d'informació i interès que sobre la nostra història manifesten molts individus de col·lectius altament qualificats: metges, llicenciats, administratius... per referir-me sols a alguns.

Aquesta manera de pensar no és totalment absent a les nostres aules i incideix en la valoració de la Història que com a ensenyants hem de transmetre als alumnes

Per què serveix la Història si no és per a resoldre problemes? Precisament, pens, que la importància educativa de la Història radica en **ensenyar a plantejar-nos problemes** i a estimular formes de pensar que d'altra manera no es produïrien.

Crec que a l'hora d'impartir Història a les nostres classes no podem oblidar totes aquestes qüestions i que hem d'optar per

1. La Història imaginada:

De la prehistòria fins a l'edat mitjana predomina el paradigma imaginatiu. Es tracta de promoure processos d'empatia, de construcció mental dels elements que serveixin per a comprendre les situacions, problemes, pautes de vida, dificultats, etc. d'aquestes cultures. Començant per la cultura material, la més fàcil d'assimilar com a contingut.

2. La Història com a problema:

L'edat contemporània, a partir de la revolució francesa i el pensament liberal, la revolució industrial, les guerres mundials, l'imperialisme i les revolucions socialistes, les avantguardes artístiques, el subdesenvolupament... tenen sentit explicatiu en la gènesi del present. Es tracta d'utilitzar la història com a eina per a interpretar el món en què vivim, dotar-lo de significació i sobretot per entendre que la re-

Lluc. Foto: M. Canyelles

unes perspectives més àmplies que, més enllà dels continguts factuais i memorístics, li donin una dimensió més viva i actual. La meua experiència personal es basa en tres enfocaments diferents, en funció dels continguts i nivells educatius que estic impartint:

alitat actual és sols una de les múltiples opcions -no l'única- que en un moment donat es poden desenvolupar, i que sempre actuen forces de canvi en sentit contrari. Més que els continguts factuais, prima la seva relació amb el món actual: la família, les relacions sexuals, la

drogodependència, el món del treball i l'atur, la mateixa escola, les guerres... són alguns entre els molts de problemes que es poden formular des d'una perspectiva històrica.

3. La Història com a interpretació:

Queda curiosament, i aquesta és una opinió compartida amb altres col·legues, una etapa força àmplia, que sembla com una espina dins els programes d'Història. Com dotar de significació l'Edat Moderna -a grans trets, entre el descobriment d'Amèrica i finals del segle XVIII? És clar que podem omplir tota aquesta etapa d'esdeveniments de "la Gran Història", però, què passa quan ens volem referir a les formes de vida de la gent, a la història social? La continuïtat de les estructures agràries i «feudalitzants» és evident. Fins i tot pels historiadors professionals sovint és difícil discernir les relacions de permanència i els canvis qualitius -que no quantitius, per qualque cosa tenim per aquest període les sèries documentals: de preus, de població, de comerç, de producció...-

I malgrat tot, aquesta llarga etapa històrica ocupa gairebé mig temari del currículum de 2n curs d'ESO. Personalment pens que és l'etapa idònia per a introduir la investigació i elaboració en Història, sobretot a partir de la recerca i lectura de textos contemporanis que facin referència a formes de produir, de pensar, de viure, de treballar, sobre esclaus, bandejats i revoltes populars, pirates etc.

Per dur a terme aquesta feina és necessari comptar amb un material didàctic adequat i una metodologia d'utilització d'aquest, que faciliti que l'alumne amb ajut del mestre cerqui, trobi, imagini, pensi, plantegi problemes, formuli explicacions i hipòtesis, etc. En definitiva, que es senti un poc historiador.

La Història no es pot posar

al nivell de les ciències naturals o de les matemàtiques -on hi ha conceptes fonamentals i estructurants imprescindibles per a desenvolupar nous aprenentatges-. No estableix relacions de causalitat necessària. Ni tan sols compta amb les eines de la Geografia -l'observació directe del paisatge-. Però ben desenvolupada la Història pot esdevenir una poderosa eina per a comprendre el món en què vivim.

De la Història com a analogia amb el present podem treu-

quins. El Governador envià una ordre als batles de Calvià i d'Andratx: «com la molt alta senyora reina trametra en vostre batlius a Manant de l'Artiga, porter e ander de la dita Senyora Reina, per veure e regonèixer si los camins per los quals la dita Senyora, Déus volent, entèn passar e anar, són aptes e suficients o no, e aquells fer adobar. Per tant deim e manam, sots pena de D lliures, que aquells camins que el dit Manant de l'Artiga elegirà e a vos mostrarà,

La importància educativa de la Història radica en ensenyar a plantejar-nos problemes i a estimular formes de pensar que d'altra manera no es produirien

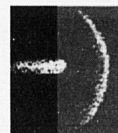
re per exemple aquest text, il·lustratiu de les noces reials de pompa i luxe de la duquesa de Palma:

El 1395, fugint de la pesta de Barcelona s'instal·laren a Mallorca el rei «caçador i amador de la gentilesa» Joan I i la reina Violant de Bar, de manera bastant onerosa pels mallor-

fassats de present, tota triga apart posada, adobar, per tal forma que la dita Senyora sens perill alcun puxa per aquells passar» (Rosselló, R. i Bover, J: «Història d'Andratx», 1978). □

* Mestre del C.P. Melcior Rosselló Simonet i llicenciat en Història

**Psicologia
clínica i
formació**

**isep
illes**

C/ Metge Josep Darder nº 19, 2º B

Tel. 27 61 51

07008 PALMA DE MALLORCA

**INTERVENCIÓ PSICOLÒGICA
EN ADULTS I NINS**

**A CÀRREC DE PSICOTERAPEUTES
ESPECIALITZATS**